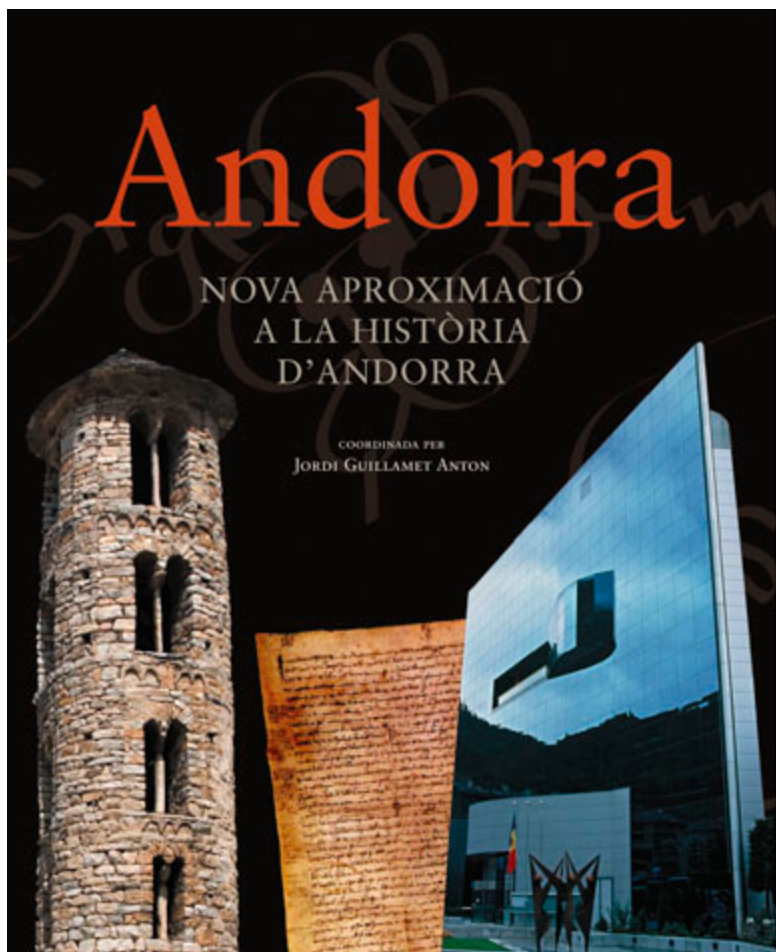

NOVA APROXIMACIÓ A LA HISTÒRIA D'ANDORRA

Com es va fer aquest llibre

El 24 de març del 2009 es va presentar a Andorra la *Nova aproximació a la història d'Andorra*, editada per l'Institut d'Estudis Andorrans i la revista *Altair* de Barcelona. Dos dies més tard, el 26, es presentava a Barcelona, a la seu de l'Institut d'Estudis Catalans.

La idea de publicar un llibre d'aquestes característiques feia temps que ens ballava pel cap. Volíem posar a l'abast del públic en general, el de casa i el de fora d'Andorra que ens visita, la història del nostre país explicada de manera visual, com les guies de viatges que mostren amb fotografies, mapes i dibuixos els recorreguts del lloc que es visita.

Un cop madurada la idea i després d'haver-ne parlat amb el cartògraf i historiador Víctor Hurtado, amb el qual ja havíem col·laborat en treballs anteriors, vam

proposar a un grup d'historiadors d'Andorra participar en aquest projecte.

No va costar gaire engrescar-los i, dirigits per Pere Caveró, es van posar a treballar en les diferents etapes de la història del nostre país: prehistòria, alta edat mitjana, baixa edat mitjana, alta edat moderna, baixa edat moderna i la primera i la segona meitat dels segles XIX i XX. També vam demanar a especialistes en història de l'art textos i imatges per a cada període. Volíem que per primera vegada hi hagués un recull complet de les expressions artístiques andorranes. Al mateix temps, investigadors de l'Institut d'Estudis Andorrans preparaven la introducció al medi amb la finalitat d'explicar com era el país del qual explicaríem la història.

El grup d'historiadors tenia l'encàrrec de preparar uns textos i suggerir unes imatges que il·lustressin els escrits. Els historiadors Josep M. Bosch, Susanna Vela, Domènec Bascomte, David Mas, Joan Peruga i M. Jesús Lluelles van preparar els textos d'història. Per la seva banda, els investigadors de l'Institut d'Estudis Andorrans Montserrat Mases, Roger Caritg, Xavier Monje i Marta Domènech van preparar el medi natural. El geòleg i dibuixant de Barcelona Albert Martínez ens va il·lustrar

l'evolució geològica i els historiadors de l'art Marta Planas, Maria Mercè Pujol i Francesc Rodríguez van elaborar els textos i les propostes d'imatges per als capítols corresponents a la història de l'art andorrà.

Paral·lelament, l'arquitecte Enric Dilme va elaborar dibuixos sobre edificis històrics singulars i el cartògraf Víctor Hurtado va preparar els mapes històrics.

Un cop recollits els textos i les propostes de fotografies vam lliurar el material a l'equip que dirigia Víctor Hurtado que, d'aquesta manera, es va convertir en coordinador de l'edició.

Ben aviat ens vam adonar que resumir el text i il·lustrar-lo era una tasca feixuga i complicada. Calia explicar tot allò que ens havien lliurat els historiadors

de manera molt sintetitzada, dividir-ho en pàgines dobles i trobar imatges que resumissin l'explicació. Vam decidir dividir cada període històric en diferents capítols, de manera que cada capítol ocupés una doble pàgina del llibre.

**(...) LA HISTÒRIA DEL NOSTRE PAÍS
EXPLICADA DE MANERA VISUAL,
COM LES GUIES DE VIATGES
QUE MOSTREN AMB FOTOGRAFIES,
MAPES I DIBUIXOS ELS RECORREGUTS
DEL LLOC QUE ES VISITA.**

A banda de les dificultats en resumir el contingut, el problema principal eren les imatges, especialment les que feien referència als períodes més antics. N'hi havia poques, calia fer-ne de noves i buscar en arxius i biblioteques elements gràfics que acompanyessin el

text. Vam contractar la fotògrafa Montserrat Altimiras, li vam encarregar imatges noves i vam iniciar la recerca gràfica a l'Arxiu Nacional d'Andorra i a Patrimoni Cultural d'Andorra. Vull aprofitar per agrair la magnífica col·laboració i la bona predisposició d'aquestes dues entitats, especialment del fotògraf Isidre Escorihuela de l'Arxiu Nacional d'Andorra.

Un cop anàvem rebent les imatges, l'equip editorial que dirigia Víctor Hurtado, format per Roger Torrabadella i Andreu Grau, des de Barcelona, va anar confeccionant una primera maqueta que al cap de força temps havia cobert els períodes corresponents a les altes i baixes edats mitjanes i modernes i a la primera i la segona meitat del segle XIX.

Vam incorporar el fotògraf Jordi Pantebre i vam ampliar la recerca de material gràfic a diferents arxius i col·leccions privades d'Andorra. Cal destacar els arxius dels senyors Casimir Arajol i Enric Palmitjavi i les col·leccions dels senyors Marc Pantebre i Jordi Alcobé, entre molts d'altres.

A mesura que anava avançant la composició d'aquests capítols esmentats, vam començar a treballar els

El Síndic Pere Moles Pallarés a l'entrada de Sant Julià de Lòria a principis del segle XX.
Fotografia d'Amadeu Bordalba, propietat d'Àlex Terés (Andorra).

capítols corresponents a la prehistòria, que vam encarregar al professor Josep Maria Fullola i a l'arqueòloga Cristina Yañez, i el segle XX, amb textos i materials proporcionats per la geògrafa Maria Jesús Lluelles i la historiadora Meritxell Mateu.

En aquesta fase del treball vam incorporar a l'equip l'historiador i escriptor Albert Villaró, amb una doble missió: unificar la redacció de tots els textos i escoltar els seus suggeriments. La incorporació de l'Albert va ser un gran encert ja que, a banda de reescriure tots els textos amb la mateixa mà, va fer una gran quantitat d'aportacions, tant d'idees com d'imatges. En aquest moment vam tenir accés als arxius patrimonials privats de la Casa Joan Antoni d'Encamp i als de la Casa Molines d'Andorra la Vella. Per la nostra banda, continuàvem la recerca d'imatges a col·leccions particulars andorranes i en arxius fotogràfics i documentals de Catalunya i França.

Un punt i a part mereix la col·laboració del doctor Dídac Ettinghausen, apassionat pels viatgers i excursionistes del segle XIX als Pirineus i a Andorra en particular. A banda de tenir una gran col·lecció de llibres, és un gran coneixedor dels viatgers que van visitar Andorra. Tan aviat com hi vam establir contacte, es va entusiasmar amb la nostra idea.

Per il·lustrar el segle XX ens vam trobar que la majoria de fotos d'Andorra (arxius Claverol, Peig, Rebés, Pantebre, Alsina...) eren molt conegudes i la majoria ja havien estat publicades. Volíem trobar fotos inèdites d'Andorra. La insistència en la recerca ens va permetre descobrir arxius desconeguts per a nosaltres

amb molta riquesa documental. En aquest cas vull citar l'arxiu fotogràfic del Sr. Àlex Terés, que conté imatges del fotògraf lleidatà Amadeu Bordalba, que va visitar Andorra a principi del segle XX, i el magnífic fons fotogràfic de l'Arxiu Nacional de Catalunya.

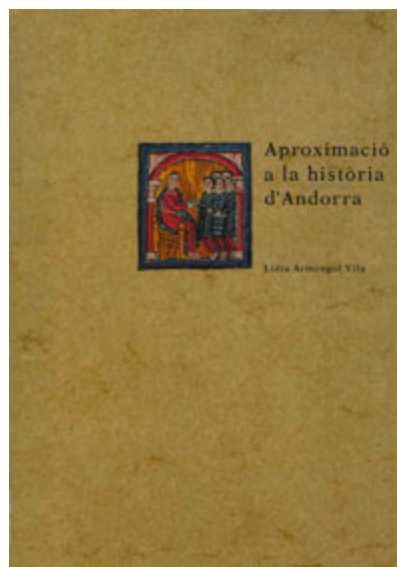
En revisar el segle XX, concretament el període corresponent a la segona meitat, ens vam adonar que calia recórrer a d'altres especialistes no historiadors per tractar aspectes que eren història recent o que calia explicar per entendre i situar Andorra en el context actual. D'aquesta manera vam parlar de cultura, de música, de literatura, de població, d'economia, de turisme, d'hoteleria, d'esports, de tabac, d'esquí, d'educació, de la Constitució, de política internacional, d'arquitectura...

Moltes persones de disciplines i àmbits molt diferents van fer aportacions. En finalitzar el llibre, més de cinquanta persones havien aportat els seus coneixements en la redacció definitiva del treball. Per part nostra continuàvem la recerca de material gràfic. Se'ns van obrir moltes portes, fins aleshores inèdites, de col·leccions particulars i de persones que ens suggerien imatges i objectes dels seus fons privats. En total vam recollir imatges i vam fotografiar objectes d'unes 90 institucions privades, col·leccions particulars i de persones d'Andorra, Barcelona i França. En aquesta fase vam obtenir imatges dels fotògrafs Àlex Tena i J. A. Agualeles d'Andorra.

Una persona bàsica en el tractament d'imatges amb mitjans informàtics va ser el dissenyador gràfic Miquel Pagès, que va tenir cura de retocar, retallar, donar color i tractar infinitat d'imatges.

Per altra banda calia assegurar els copyrights, els drets i la propietat intel·lectual tant dels textos com de les imatges. Va ser una tasca llarga i feixuga assegurar-nos que cada una de les imatges que acompanyen el llibre tinguessin l'autorització corresponent. L'advocada Ester Peralba va ser clau en l'assessorament jurídic en aquesta matèria.

Al final del llibre es reproduïen totes les imatges, la procedència i el propietari. Citar-les i unificar les referències també va ser una feina feixuga. Vam tenir la sort de poder comptar amb la documentalista Júlia Fernández, que es va encarregar de citar amb una precisió gairebé

obsessiva totes les cites bibliogràfiques, les referències documentals, els autors, els propietaris, la procedència i la localització de les imatges, els dibuixos i els gràfics del llibre.

Cada vegada que un capítol estava enllestit i maquetat es lliurava als autors corresponents, que en feien revisions i correccions que incorporàvem a l'original. Un cop el llibre va estar acabat, calia trobar un dissenyador i un editor. L'Institut d'Estudis Andorrans podia assumir els costos de confeccionar el llibre i del disseny, però no podia assumir la despesa d'imprimir-lo i distribuir-lo. Quant al disseny, vam demanar algunes proves a dos o tres dissenyadors. Finalment vam optar pel despatx Azcunce/Ventura, que va haver de suportar amb molta paciència canvis, variacions de darrera hora, incorporacions de noves fotografies i moltes altres noves propostes que anàvem incorporant sobre la marxa.

Una vegada finalitzada la maqueta, calia trobar un editor. Haviem pensat en algunes cases de Lleida i de Barcelona, fins i tot en alguna entitat bancària del Principat, però no va caldre. Mentre buscàvem imatges per il·lustrar els anys setanta i vuitanta del segle XX, ens havíem posat en contacte amb l'Albert

Padrol, fotògraf i propietari de la llibreria Altaïr de Barcelona. L'Albert va venir quan era molt petit a Andorra amb els seus pares i hi va passar la joventut. Vell amic ja d'aquella època, li vam demanar fotografies d'Andorra. En veure la maqueta del llibre no va dubtar ni un moment a demanar-nos si podia editar i distribuir el llibre. Va ser d'aquesta manera que vam tenir la sort que l'editorial Altaïr s'incorporés al nostre projecte, amb tots els costos d'impremta, promoció i distribució del llibre. A banda de ser el coeditor, la presència d'Altaïr ha donat prestigi i difusió al llibre.

Finalment hem volgut dedicar aquesta obra a la figura de la Lídia Armengol, no només perquè ella va ser l'autora d'aquella primera *Aproximació a la història d'Andorra*, que havia publicat l'Institut d'Estudis Andorrans cap als anys vuitanta, sinó perquè la Lídia havia estat al capdavant de moltes iniciatives que van consolidar l'andorranitat.

Jordi Guillaumet Anton
Historiador